

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI SOLIQ BOSHQARUVINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA SAMARADORLIGI

Rashidov Nurbek Bahrom o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistanti

nurbekrashidovuz@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18537462>

So'nggi yillarda O'zbekistonda iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayoni davlat boshqaruvining barcha sohalarini, jumladan soliq tizimini ham qamrab oldi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliq boshqaruvining samaradorligi davlat byudjeti barqarorligini ta'minlash, tadbirkorlik muhitini yaxshilash hamda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy soliq ma'muriyatchiligi tizimlarida mavjud bo'lgan ortiqcha byurokratiya, inson omiliga bog'liqlik, axborot almashinuvidagi sustkashlik va nazorat mexanizmlarining yetarli darajada samarali emasligi raqamli texnologiyalarni joriy etishni taqozo etdi. Shu bois O'zbekistonda raqamli soliq boshqaruvini shakllantirish va rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Raqamli soliq boshqaruvi soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi munosabatlarni avtomatlashtirish, shaffoflikni oshirish hamda soliq tushumlarini barqaror ta'minlashga qaratilgan zamonaviy boshqaruv modeli hisoblanadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda soliq tizimini raqamlashtirish doirasida elektron hisobotlar, onlayn nazorat-kassa mashinalari, elektron hisob-fakturalar, soliq to'lovchilarning shaxsiy kabinetlari va avtomatlashtirilgan tahlil tizimlari joriy etildi. Ushbu mexanizmlar soliq to'lovchilarga qulaylik yaratish bilan birga, soliq organlariga real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini bermiqda.

Raqamli soliq boshqaruvining joriy etilishi natijasida soliq ma'muriyatchiligida inson omili sezilarli darajada kamaydi. Oldin soliq tekshiruvlari va hisob-kitoblari ko'p hollarda subyektiv qarorlar asosida amalga oshirilgan bo'lsa, bugungi kunda avtomatlashtirilgan axborot tizimlari orqali soliq risklarini aniqlash va tahlil qilish yo'lga qo'yildi. Bu esa korrupsiya holatlarining kamayishiga, soliq organlari faoliyatining ochiqligi va ishonchligining oshishiga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda raqamli soliq boshqaruvining muhim yo'nalishlaridan biri soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilashdir. Elektron platformalar orqali soliq hisobotlarini topshirish, soliq qarzdorligini tekshirish, onlayn maslahatlar olish imkoniyatlari soliq to'lovchilarning vaqt va xarajatlarini sezilarli darajada qisqartirdi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun raqamli soliq xizmatlarining joriy etilishi ularning faoliyatini qonuniy va shaffof yuritishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamli texnologiyalar asosida soliq tushumlarini prognozlash va tahlil qilish imkoniyatlari ham kengaydi. Katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish orqali soliq organlari soliq bazasini kengaytirish, soliq intizomini mustahkamlash va yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda yanada samarali mexanizmlarni joriy etmoqda. Bu esa davlat byudjeti daromadlarining barqaror o'sishini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, raqamli soliq boshqaruvining rivojlanishi ma'lum muammolar va cheklovlar bilan ham bog'liq. Avvalo, axborot xavfsizligini ta'minlash masalasi dolzarb hisoblanadi. Soliq tizimida katta hajmdagi shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlar jamlanishi ularni

himoyalash bo'yicha qat'iy choralarni talab etadi. Kiberxavfsizlikka tahdidlar, ma'lumotlar sizib chiqishi xavfi raqamli soliq boshqaruvi tizimlarini doimiy ravishda takomillashtirib borishni taqozo etadi.

Yana bir muhim muammo — raqamli savodxonlik darajasining notekisligidir. Ayrim hududlarda va kichik tadbirkorlik subyektlari orasida raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarining yetarli emasligi raqamli soliq xizmatlaridan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilmoqda. Shu bois raqamli soliq boshqaruvini rivojlantirish jarayonida aholining va tadbirkorlarning raqamli savodxonligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida O'zbekistonda raqamli soliq boshqaruvini rivojlantirish istiqbollari sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili va integratsiyalashgan axborot tizimlari bilan chambarchas bog'liq. Soliq organlari faoliyatida risklarni avtomatik aniqlash, soliq qochish holatlarini oldindan prognozlash va real vaqt rejimida nazorat qilish mexanizmlarini yanada rivojlantirish rejalashtirilmoqda. Bu esa soliq tizimining samaradorligini oshirish bilan birga, tadbirkorlik muhitining yanada qulaylashishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda raqamli soliq boshqaruvining rivojlanishi soliq tizimining ochiqligi, samaradorligi va barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligida sifat jihatidan yangi bosqichga o'tilmoqda. Biroq ushbu jarayonning muvaffaqiyati axborot xavfsizligini ta'minlash, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, inson kapitaliga investitsiya kiritish va huquqiy-me'yoriy bazani doimiy takomillashtirib borishga bevosita bog'liqdir. Shu shartlar bajarilgan taqdirda, raqamli soliq boshqaruvi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi samarali boshqaruv mexanizmi sifatida shakllanadi.

Shuningdek, raqamli soliq boshqaruvining rivojlanishi davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Avtomatlashtirilgan soliq jarayonlari soliq to'lovchilarning huquq va majburiyatlarini aniq belgilab, soliq organlari faoliyatida ochiqlikni ta'minlaydi. Bu esa tadbirkorlarning soliq tizimiga nisbatan ishonchini oshirib, ixtiyoriy soliq to'lash intizomini mustahkamlashga olib kelmoqda. Natijada soliq tushumlarining barqarorligi va prognoz qilinuvchanligi ta'minlanmoqda.

Raqamli soliq boshqaruvi doirasida idoralararo axborot almashinuvi tizimlarining joriy etilishi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Davlat organlari o'rtasida ma'lumotlar integratsiyasining kuchayishi soliq bazasini aniqlash, daromad va xarajatlarni solishtirish hamda soliqdan bo'yin tovlash holatlarini aniqlash imkoniyatlarini kengaytirdi. Bu jarayon yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish va adolatli soliq muhitini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, raqamli soliq boshqaruvi hududlar kesimida soliq salohiyatini baholash va tahlil qilish imkonini bermiqda. Avtomatlashtirilgan tahlil vositalari orqali hududlarning iqtisodiy faolligi, tadbirkorlik subyektlari soni va soliq tushumlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanib, soliq siyosatini hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda olib borish imkoniyati yaratilmoqda. Bu esa hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Raqamli soliq boshqaruvining samaradorligi soliq nazoratining sifat jihatdan yangi bosqichga chiqishida ham namoyon bo'lmoqda. An'anaviy soliq tekshiruvlari o'rnini xavflarni tahlil qilishga asoslangan selektiv nazorat mexanizmlari egallamoqda. Natijada qonunbuzarlik ehtimoli past bo'lgan tadbirkorlik subyektlari ortiqcha tekshiruvlardan ozod etilib, soliq

organlari resurslari yuqori xavf darajasiga ega sohalarga yo'naltirilmoqda. Bu yondashuv soliq nazoratining samaradorligini oshirish bilan birga, biznesga ma'muriy bosimni kamaytiradi.

Kelajakda raqamli soliq boshqaruvini yanada rivojlantirish jarayoni sun'iy intellekt va mashinaviy o'rganish texnologiyalarini keng joriy etish bilan bog'liq bo'ladi. Ushbu texnologiyalar yordamida soliq tushumlarini aniq prognozlash, soliq qochish sxemalarini oldindan aniqlash va real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa soliq siyosatini ilmiy asoslangan va ma'lumotlarga tayangan holda olib borishga zamin yaratadi.

Shu bilan birga, raqamli soliq boshqaruvining barqaror rivojlanishi uchun huquqiy-me'yoriy bazani doimiy ravishda takomillashtirib borish muhimdir. Raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi yangi huquqiy munosabatlarni yuzaga keltirayotganligi sababli, soliq qonunchiligi zamonaviy raqamli iqtisodiyot talablariga moslashtirilishi lozim. Bu soliq tizimining moslashuvchanligi va samaradorligini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda raqamli soliq boshqaruvining izchil rivojlanishi soliq tizimining shaffofligi, samaradorligi va barqarorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu bois raqamli soliq boshqaruvini rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiy siyosatining uzoq muddatli ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). *"Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmon*. Raqamli davlat boshqaruvi va soliq tizimini rivojlantirishning strategik asoslari.
2. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. (2023-yilgi tahrir). Soliq boshqaruvi va ma'muriyatchiligining huquqiy asoslari.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi. (2023–2025). *Raqamli soliq ma'muriyatchiligini rivojlantirish bo'yicha tahliliy hisobotlar*. Elektron soliq xizmatlari va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari bo'yicha rasmiy ma'lumotlar.
4. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *Davlat byudjeti va soliq tushumlari bo'yicha yillik hisobot*. Raqamli soliq boshqaruvining byudjet daromadlariga ta'siri tahlili.
5. World Bank. (2023). *Digital Government and Tax Administration Reforms*. Raqamli soliq boshqaruvi bo'yicha xalqaro tajriba va tavsiyalar.
6. International Monetary Fund (IMF). (2023). *Digitalization of Tax Administration*. Soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirishning samaradorligi va risklari.
7. OECD. (2022). *Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration*. Zamonaviy raqamli soliq boshqaruvi modellari.
8. Asian Development Bank. (2023). *Digital Transformation and Public Finance Management*. Davlat moliyasida raqamli boshqaruvning ahamiyati.
9. Deloitte. (2024). *Digital Tax Administration: Trends and Impacts*. Raqamli soliq tizimlarining amaliy samarasi bo'yicha tahlil.
10. PwC. (2023). *Technology and the Future of Tax Administration*. Soliq boshqaruvida raqamli texnologiyalarning istiqbollari.